

БЎЛҒУСИ ХОРИЖИЙ ТИЛ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ ФАНЛАРАРО ҲАМКОРЛИК АСОСИДА МЕДИАМАДАНИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТУЗИЛМАСИ ВА ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Умурзакова Бонухон Азизовна

Фарғона давлат университети Гуманитар йўналишлараро чет тиллари кафедраси
ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6757375>

Аннотация. Мақолада бўлғуси хорижий тил ўқитувчиларида медиамаданиятни шакллантиришида фанлараро ҳамкорлик асосида медиатаълим (ахборот воситалари ва Интернет тармоғи билан ишлаш) ва виртуал назорат (ахборот воситалари билан ишлаш жараёнини назорат қилиш) механизмларини мунтазамлилик, изчиллик ва узлуксизлик тамойилларига устуворлик бериш асосида такомиллаштириш муаммолари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: тил, хорижий тил, инглиз тили, ўқитувчи, медиа, медиатаълим, медиамаданият, ахборот, интернет, ахборот воситалари.

СТРУКТУРА И ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ МЕДИАКУЛЬТУРА НА ОСНОВЕ НАУЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В статье анализируются проблемы совершенствования медиаобразования (работа со СМИ и Интернетом) и виртуального контроля (контроль процесса работы со СМИ) на основе приоритета принципов регулярности, последовательности и преемственности в формировании медиакультура у будущих учителей иностранного языка.

Ключевые слова: язык, иностранный язык, английский, учитель, медиа, медиаобразование, медиамаданият, информация, интернет, медиа.

STRUCTURE AND PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF MEDIACULTURE ON THE BASIS OF SCIENTIFIC COOPERATION OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Abstract. The article analyzes the problems of improving media education (working with media and Internet) and virtual control (control of the process of working with media) on the basis of priority to the principles of regularity, consistency and continuity in the formation of mediaculture in the future Foreign Language teachers.

Keywords: language, Foreign Language, English, teacher, media, mediatic education, mediaculture, information, Internet, media.

КИРИШ

Ўзбекистоннинг янги тараққиёт босқичида таълим тизимидаги ислохотлар негзида чет тилларини ўқитишни ҳам тубдан такомиллаштиришга доир кўплаб ишлар амалга оширилмоқда. Бу орқали хорижий тилларни пухта эгаллаган, рақобатбардош кадрларни тайёрлаш тизимини яратиш мақсад қилинмоқда. Шу билан бирга хорижий тажрибалар билан танишиш, ўрганиш ва миллий хусусиятларга мослай оладиган кенг дунёқарашли кадрларни тайёрлаш тизимини ривожлантириш мақсади ҳам хорижий тилларни ўқитиш кўламининг кенгайтириш учун асос бўлди. Бундай вазиятда хорижий тилни ўрганувчи инсонлар учун янгича талабалар ва масъулиятлар юкланади. Чунки хорижий тилларни ўрганишда ахборий хуружларга дуч келиш эҳтимоли юқори бўлади. Айниқса хорижий

тилни ўрганувчилар, бўлажак хорижий тил ўқитувчиларини медиа маҳсулотларидан кўп фойдаланишлари бу жараёни тезлаштириб юборади. Шу боис талаба-ёшларда, бўлажак хорижий ўқитувчиларида медиамаданиятни шакллантириш орқали инфорацион таҳдидларга қарши курашиш самарадорлигини ошириш муҳим педагогик вазифалардан бири бўлиб қолмоқда.

Ҳозирги глобаллашув даврида жамиятнинг ахборотлашуви даражасининг ошиши, ахборот технологияларининг ривожини бўлажак хорижий тил ўқитувчиларидан ижтимоий-сиёсий воқеликдаги ўзгаришларга мослашиш ҳамда жамиятда ўзларининг муносиб ўрнини эгаллашни кафолатловчи чуқур билим ва ўзига хос фикрлашни талаб этмоқда. Бу жараён, баъзи олимлар назарида, нафақат ОАВ, балки ижтимоий ва иқтисодий соҳаларни ҳам қамраб олмоқ. Бир сўз билан айтганда, ахборотлашув жараёнларининг шиддат билан кечиши, ёш авлоднинг маънавий қиёфасида бир томондан, ахборот ресурслари ва ахборот воситаларидан самарали фойдаланиш кўникмаларини ўз ичига олувчи медиамаданиятини шакллантириш, иккинчи томондан эса, уларни бу соҳадаги турли хуружлар ва таҳдидлардан асрашни ҳозирги куннинг долзарб масалаларидан бирига айлантirmoқда. Шу ўринда дунёнинг баъзи ривожланган мамлакатларида медиалашув жараёнида инсондаги медиамаданиятини шакллантириш масалаларини таҳлил этишда, унинг даражасини белгиловчи бир қатор индикаторлар қабул қилинганлиги ва бу борада муайян тажриба тўпланганини алоҳида қайд этиш лозим.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Медиамаданиятни шакллантириш масалалари тадқиқини Фарбада, МДХ мамлакатларида ва Ўзбекистонда тадқиқ этилиши сифатида туркумлаш мумкин. Бу орқали мазкур муаммо доирасида олиб борилган тадқиқотлар кўламини аниқ белгилаш ва улардан назарий-методологик асос сифатида фойдаланиш мумкин.

Фарбада медиатаълимни ривожлантириш ва бу орқали жамиятда медиамаданиятни шакллантириш, ахборот хавфсизлигига эришиш, ахборот истеъмоли маданияти, ахборий таҳдидлар ва тажовузларга, медианинг салбий таъсирларига қарши курашишнинг илмий-амалий, фалсафий ва педагогик жиҳатларига доир тадқиқотлар Г.Аткинсон, С.Давн, С.Марк, Р.Кюбей, М.П.Торнеро, Т.Варис, П.Вандевурд, Б.Дункан, М. Маклюэнлар томонидан олиб борилган.

Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги мамлакатларида ҳам ёшларда медиамаданиятга оид билим ва кўникмаларни шакллантиришга доир кўплаб тадқиқотлар олиб борилган. Жумладан, олимларидан А.Журин, А.В.Шариков, К.Э. Разлогов, Н.Б.Кириллова, А.П.Короченский, С.Н.Пензин, А.В.Шариков, В.Михайловский, А.Андреев, Н.Нурмеева, В.Солдаткин кабилар ахборий таҳдидлардан ҳимояланиш ва жамиятда ахборот хавфсизлигини таъминлаш механизмларига оид илмий изланишларни олиб борганлар.

Ўзбекистонда медиа маданияти шакллантириш ва ахборий таҳдидларга қарши курашиш масалаларини олимлардан Я.Маматова, С.Сулайманова, У.Бегимкулов, Б.Ходжаев, У.Ёзиева, О.Давлатов томонидан тадқиқ этилган. Мазкур мауммоларнинг фалсафий, ҳуқуқий, социологик жиҳатларини М.Куроно, Н.Жўраев, И.Саифназаров, А.Мухторов, А.Абдумаликов, Ж.Мухаммадиев томонидан ўрганилган.

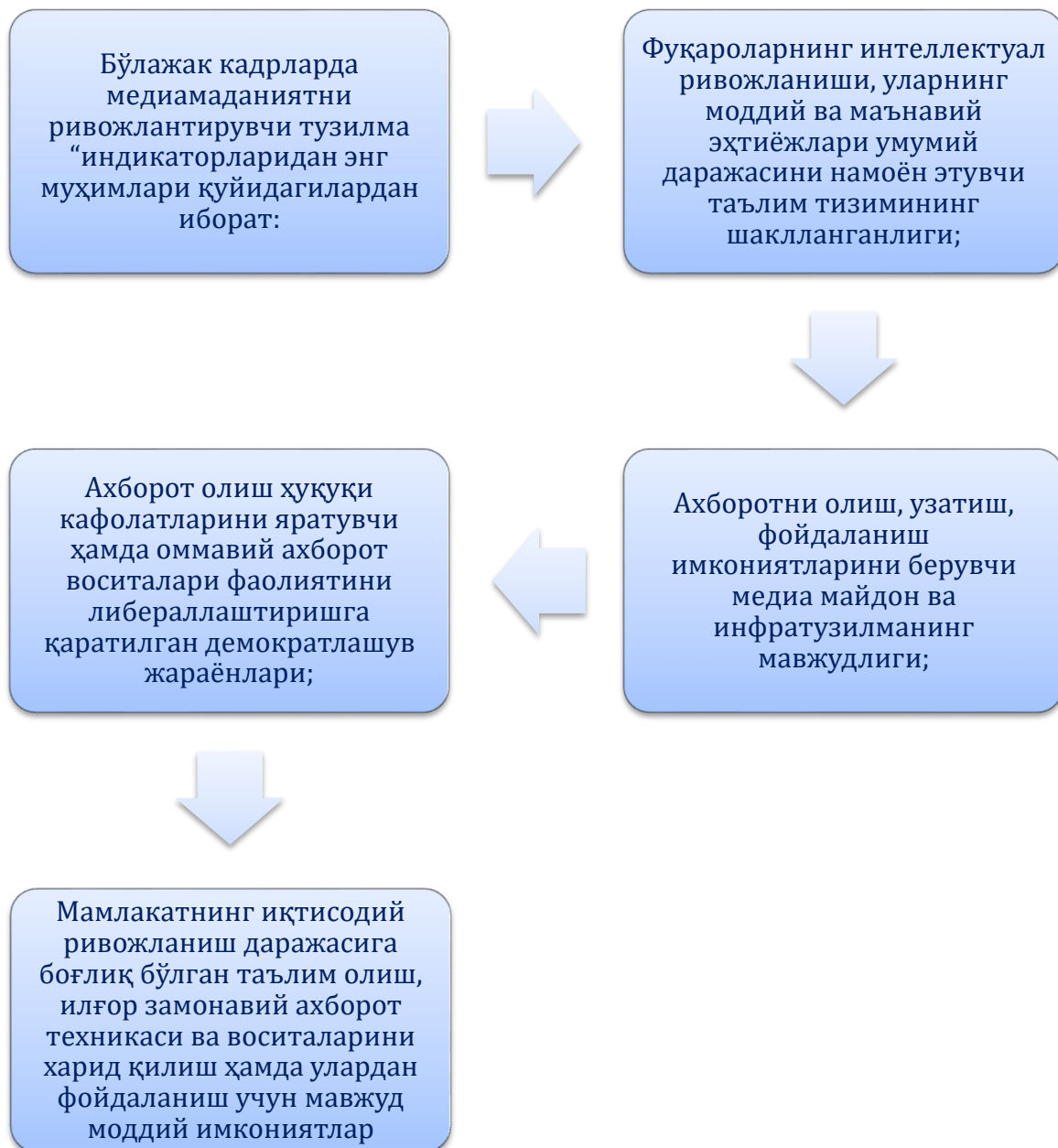
Шунингдек, тадқиқотчи Ш.Т.Халилованинг “Ўқувчиларни ахлоқий-эстетик тарбиялашда оммавий ахборот воситаларидан фойдаланишнинг педагогик шарт-

шароитлари”(Ўзбекистон радиоси эшиттиришлари мисолида) мавзуидаги номзодлик диссертациясида, К.А.Парфиеванинг “Оммавий ахборот воситалари таъсирида талабаларда ижтимоий тасаввурларнинг шаклланишининг ўзига хослиги”(телевидение мисолида) мавзуидаги номзодлик диссертацияси ёшларнинг ижтимоий фикрига медианинг таъсири масалаларига қаратилганлиги билан ажралиб туради. Шунингдек, Муҳаммад Амин Яҳёнинг “Интернетдаги таҳдидлардан ҳимоя” китобида ҳам мазкур масалалар муҳокамасига бағишланган.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Бўлғуси хорижий тил ўқитувчиларида медиамаданият турли фанлар ҳамкорлигида амалга оширилади. “Медиа саводхонликнинг хавфсизлик, ижтимоий-ахлоқий, маданий ва технологик жиҳатлари билан боғлиқ кўникмаларни ўрганиш хусусида фикр юритиш мумкин. Медиа саводхонлик шаклланиши давомида талаба медиадан самарали ва хавфсиз фойдаланиши, шунингдек, ижтимоий ҳаётнинг муайян бир манзилидаги аҳволни адекват, касбий тарзда баҳолаши, мустақил фуқаролик позициясини шакллантириши, бунинг баробарида фуқаролик жамиятини барпо этишга кўмаклашиш кўникмаларига эга бўлади”. Бўлажак хорижий тил ўқитувчиларидаги медиасаводхонликнинг асосий жиҳати сифатида медиамуҳитга таҳлилий ёндашув, яъни уни танқидий қабул қилиш ва медиа воситасида ўзини ифода этиш” сифатида баҳолаш мумкин.

Ахборотни танқидий қабул қилиш бўлғуси хорижий тил ўқитувчисининг медиа саводхонлик даражасини белгиловчи омил ҳисобланади. Ахборот ҳажми ортиб боргани сари унинг ўлчамлари доираси ҳам ортиб бораверади. Босма нашрлардан ташқари овозли, графика ва бошқа турдаги рақамли материаллар сони ҳам ортиб бормоқда. Технологиялар таракқиёти самараси ўлароқ ахборот оқими тезлиги ҳам беқиёс тарзда ошмоқда. Бундай шароитда бўлғуси хорижий тил ўқитувчиларидан мультимедиа контентидан фойдаланиш кўникмаларига эга бўлиш ҳамда янги технологиялардан хабардорлик талаб этилади. Кутубхоналар мисолида оладиган бўлсак, бу нафақат янгича шакл ва ўлчамларга ўтишни, балки ўқувчиларга янги тизимлардан фойдаланишга ёрдам беришни ҳам назарда тутати. Бу маънода педагогларнинг бўлғуси хорижий тил ўқитувчиларни ўқитиш соҳасида, жамоатчилик билан алоқаларда чуқур билимга эгаллиги муҳим аҳамият касб этмоқда. Ахборот хизматлари бугунги кунда жамиятнинг барча тармоқларига кириб бораётган ва ривожланаётган соҳа сифатида тан олинган. Ўзбекистонда ҳам кейинги йилларда вазирлик, муассаса ва идоралар томонидан ахборот хизматлари фаолиятини ривожлантиришга катта эътибор қаратилмоқда.

1-расм. Медиамаданиятни ривожлантирувчи тузилма индикаторлари

“Бизнингча, дунёнинг илғор мамлакатлари учун умумий мезонлар сифатида қабул қилинган мазкур индикаторлар ва бошқа шу каби кўрсаткичлар ва мезонларнинг ишлаб чиқилиши ва уларнинг одамлар онги ва қалбига сингдирилишида шу соҳадаги кўплаб олимлар ва мутахассисларнинг меҳнати, тадқиқотчиларнинг илмий изланишлари муҳим аҳамият касб этган албатта”. Бу борада айниқса, Ғарб мамлакатларида ахборотларни сақлаш, узатиш, қайта ишлаш ва ўзгартириш усулларини ўрганиш бўйича дастлаб муҳандислик муаммолари доирасида юзага келган, сўнг кибернетик тизимлар, ҳозирги даврда эса ахборотлаштириш, информацион коммуникациялар, интернет, уяли алоқалар ва бошқариш соҳасига кенг ёйилган медиа саводхонлик назарияси ҳақидаги қарашлар муҳим аҳамиятга эга. Шу боис мамлакатимизда ҳам хорижий тилни ўргануви ва чет

тиллари мутахассислари учун медиамаданиятни ривожлантиришга йўналтирилган аниқ механизм ва унинг назарий асослари, назариясини яратиш муҳим вазифалардан биридир.

Бўлғуси хорижий тил ўқитувчилари учун ахборотнинг қанчалик фойдали экани ва мақсадга йўналтирилганлигига урғу берадиган прагматик жиҳат кучли тавсифлаб берилиши жуда муҳим. Бунга кўра, ахборотнинг фойдалилик меъёри унинг мавҳумлик меъёрига боғлиқ бўлиб, агар хабар олиш жараёнида ўрганувчи онгидаги муайян масала бўйича мавҳумлик ўзгарса, ахборотнинг фойдалилиги хабар олингунгача бўлган ва ундан кейинги мавҳумлик ўртасидаги фарққа тенг бўлади.

МУҲОКАМА

Медиамаданият бўлажак хорижий тил ўқитувчиларининг ахборотга бўлган эҳтиёжига, ҳақиқат ва ёлғонни, фойдали ва фойдасиз маълумотларни бир биридан ажрата билиш лаёқатлилигига (ёки лаёқатсизлигига) боғлиқ равишда намоён бўлади. Шундай қилиб, хорижий тил талабаларининг онги ва борлиқнинг ўзаро таъсири ахборот майдонида яна долзарб масалага айланади. Бу нарса айниқса бўлажак хорижий тил ўқитувчилари ўзида билим, технология ва дастурларни ифода этган ахборот оқимларининг умумий майдонида қолиб кетишганида яққол намоён бўлади.

Бўлажак ўқитувчи учун медиатаълим ва у асосида шаклланадиган медиамаданият мавжуд маълумотларни синтез қилиш асосида ахборот таъсирининг исталган объекти учун хавфнинг юзага келиши механизмларини очиб бериш зарур. Фақатгина шу йўл билан замонавий жамиятда ахборот хавфсизлигини таъминлаш усулларини аниқлаб олиш, турли хилдаги деструктив ахборот таъсирларидан ҳимоя қилишнинг ўзига хос жиҳатларини очиб бериш мумкин бўлади. Диссертацияда олиб борилаётган тадқиқотнинг долзарблиги ҳам мана шунда ўз аксини топган.

Куйида бўлажак хорижий тил ўқитувчиларининг медиамаданиятини шакллантириш асосида зарарли ахборотлар таҳдидидан ҳимоялаш тамойил ва қоидалари келтирилган. Уларга:

Зарарли ахборотлар таҳдидидан ҳимоялашнинг изчиллиги ва мунтазамлиги тамойили:

Бизга маълумки тарбия жараёни узлуксиз жараён бўлиб, у инсон туғилгандан то умрининг охиригача давом этади. Ана шу жараёнда тарбия изчил ва тизимли ташкил этилмоғи даркор. Тарбияда узилиш бўлиши унинг муваффақиятини таъминламайди. Талабаларни зарарли ахборотлар таҳдидидан ҳимоялаш ҳам ана шу талабларга жавоб бермоғи лозим. Яъни талабаларни ахборот таҳдидларидан ҳимоялаш мазмуни ҳамда бу жараёнда бериладиган билим, асос, тушунчалар изчил ва тизимли бўлиши керак.

Бўлажак хорижий тил ўқитувчиларини зарарли ахборотлар таҳдидидан ҳимоялашда уларнинг индивидуал ва психологик жиҳатларини ҳисобга олиш тамойили:

Бўлажак хорижий тил ўқитувчиларини зарарли ахборотлар таҳдидидан ҳимоялаш жараёни шундай мураккаб жараёнки, унда талабаларнинг психологик ва индивидуал хусусиятларини ҳисобга олмоқ, ўрганмоқ талаб этилади. Негаки ҳар бирини ўзига хос характери, қизиқиши, кадриятлари мавжуд. Талабаларнинг индивидуал хусусиятларига кўра уларга бериладиган тарбия, билимнинг мазмуни, педагогик ёндошувнинг характери ҳам ўзгариб боради. Масалан, айрим талабаларда турли ахборот ёки воқеликдаги нарса ва ҳодисаларга ўта қизиқувчанлик, мойиллик устун бўлади. Ана шундай вазиятларда улар

зарарли таҳдидларга осонгина таслим бўлиб қўя қоладилар. Ёки ўта қизиқувчанлиги туфайли турли оқим ва ғоялар таъсири берилиб кетиши мумкин.

Кейинги йиллардаги статистик ва бошқа маълумотларга кўра талабаларда учрайдиган психологик зўриқиш, руҳиятининг издан чиқиши, ҳаёт қийинчиликларига иродасизлик кабилар уларнинг тез зарарли ахборотлар таъсирига берилиб кетишига сабаб бўлмоқда.

Бўлажак хорижий тил ўқитувчиларини зарарли ахборотлар таҳдидидан ҳимоялашда миллий ва умуммиллий кадриятларга асосланиш тамойили:

Шаҳс тарбияси қадимданок мураккаб масала сифатида қаралган. Бироқ қайси замонда бўлмасин ёш авлодни тарбиялашда кадриятларга суянилган. Негаки, кадриятлар асрлар синовидан ўтган, ёш авлодни фақат ва фақат тўғри йўлга бошловчи қудратли тарбия воситаси ҳисобланган. Ёки педагог олималардан бири Ойниса Мусурмонова таъкидлаганларидек: “инсон кадриятлар билан тирик ва кадриятлар билан муқаррамдир”. Демак, талаба-ёшларимизни инсоннинг тириклиги, маънавий озукиси ҳисоблаган кадриятлар асосида тарбияламоғимиз лозимки, токи улар ҳам буюк аждодларимиз сингари тинчликсевар, инсонпарвар, илм-маърифатга чанқоқ, она табиатни севувчи кишилар бўлиб етишсин.

Энг муҳими миллий ва умуммиллий кадриятлар асосида тарбия топган ёшлар зарарли ахборотларни фарқлайди ва уларга қарши тура олади. Чунки, ҳеч бир кадрият йўқки, инсон бахт-саодати, келажаги учун яратилмаган бўлса. Ҳар бир кадриятда инсоннинг орзу-умидлари, саломатлиги, ахлоқи, жамиятда муносиб ўрин эгаллаши каби масалалар акс этади. Бироқ талабаларда уларни қабул қилиши ва амали даражаси ҳар хил бўлади.

Таълим жараёнида бўлажак хорижий тил ўқитувчилари фаолиятини мақсадли йўналтириш қоидаси:

Таълим жараёнида бўлажак хорижий тил ўқитувчилари фаолиятини мақсадли йўналтириш қоидасига амал қилиш биз тадқиқ этаётган муаммонинг самарали бўлишига олиб келади. Бўлажак ўқитувчи фаолиятини тўғри йўналтириш - бу уларнинг ҳаётий мақсадларини амалга оширишга, келажакда ўз ўрнини топишига ёрдам беради. Фаолият жараёнида талабаларнинг дунёқараши ўсади.

Бўлажак хорижий тил ўқитувчиларида ички таҳдидларга қарши курашувчанликни тарбиялаш қоидаси:

Бўлажак хорижий тил ўқитувчиларда ички таҳдидларга қарши курашувчанликни тарбиялаш уларнинг зарарли ахборотлар таҳдидига берилиб кетишининг олдини олади. Ижтимоий ҳаётимизда кўп учрайдиган бепарволик ва лоқайдлик ички таҳдиддир. Бепарво ва лоқайд инсон бошқаларнинг ташвиши-ю ғамига, қувончига шерик бўла олмайди. Атрофида содир бўлаётган воқеаларга нисбатан теран назар билан ташламайди, “менга нима” қабилида иш тутаяди. Шу боис мамлакатимиз келажаги бўлган ёш авлодни меҳнат қилишга ва ҳалол меҳнатдан роҳатланиб яшашга ўргатиб боришимиз лозим.

Бўлажак хорижий тил ўқитувчиларида мустақил фикрлаш ва соғлом эътиқодни шакллантириш қоидаси:

Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг дастлабки йилларидан бошлабқоқ ёш авлоднинг мустақил фикрлашига алоҳида эътибор қаратила бошланди. Негаки, мустақил фикр ва соғлом эътиқодга эга авлодгина бошқаларнинг ва турли ғояларнинг таъсирига

осонликча тушиб қолмайди. Зеро, эътиқодсизлик ёки мустақил фикрга эга бўлмаслик жамиятни ҳам, давлатни ҳам инқироз сари етаклайди. Эътиқодсиз ва мустақил фикрга эга бўлмаган инсон бугун бу нарсага, эртага бошқа нарсага эргашиб кетаверади. Улар учун ирода, сабр-қаноат, қийинчиликларга бардош бериш, садоқат тушунчалари муқаддас бўлмайди.

ХУЛОСА

Бўлғуси хорижий тил ўқитувчиларида медиамаданиятни ривожлантиришнинг педагогик ва психологик омилларини аниқлаш, таълим тизимида ахборий курашларга ўз позициясини намоён қила оладиган шахсларни тарбиялаш масалаларини чуқурроқ ўрганиш муҳим масалалардан бири бўлиб қолаверади. Чунки замоннинг ўзгариши, имкониятларнинг кенгайиши, ахборот технологияларнинг такомиллашуви тажовузлар ва таҳдидлар шакли ва қўламини кенгайтириб юбормоқда. Бу эса уларга қарши туришнинг янги механизмлари яратиш заруратини орттирмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Поппель Г.Л., Голдстайн Б. Информационная технология – миллионная миллионные прибыли. Пер.с англ. - М.: Экономика, 2005
2. Коляда М.Г. Окно в удивительный мир информатики. -Донецк: Сталлер, 2007.
3. Муҳаммад Амин Яхё. Интернетдаги таҳдидлардан ҳимоя. – Тошкент. 2016. Мовароуннаҳр. - Б.295.
4. Маматова Я, Сулайманова С. Ўзбекистон медиатаълим тараққиётийўлида. Ўқув қўлланма.–Тошкент.:«Extremum-press», 2015. –Б.17.
5. Маматова Я, Сулайманова С. Ўзбекистон медиатаълим тараққиётийўлида. Ўқув қўлланма.–Тошкент.:«Extremum-press», 2015. –Б.8.
6. Алимов Қ.А. Информация и искусственный интеллект// Иқтисодиёт ва таълим, №4, 2004, -С.106-108.;
7. Ахборот-психологик хуружларидан ҳимоя қилиш технологиялари. Ўқув-услубий мажмуа. –Т.: Ўзбекистон Миллий университети, 2014. -346 бет
8. Ахборот назарияси // Назаров Қ. Жаҳон фалсафаси қомуси. 1 жилд. – Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти, 2016. – 117 бет.
9. Bakhromovich SI. The impact of managerial professional development on the effectiveness of Higher Education institution management. *Academicia: an international multidisciplinary research journal*. 2020;10(12):1014-20.
10. Siddikov, I. B. (2019). Философско-педагогические аспекты развития интеллектуальной культуры студентов. *Вестник Ошского государственного университета*, (3), 38-42.
11. Bakhromovich, S. I. Development trends and transformation processes in academic mobility in higher education in Uzbekistan and the world.
12. Bakhromovich, S. I. (2021). A comparative induction of the epistemological and theological views of medieval Islamic oriental scholars. *Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities*, 1(1.7 Philosophical sciences).
13. Bakhromovich, S. I. (2021). Views on the role of science in human and society life in islamic teaching. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, 1(3), 79-86.

14. Bakhromovich, S. I. (2020). Effects of Objective and Subjective Factors to Develop Intellectual Culture of Youth. *Canadian Social Science*, 16 (2), 55-59 p.
15. Bakhromovich, S. I. (2018). Social and philisophical performance of making youth's intellectual culture. *European science review*, (7-8).
16. Bakhromovich, S. I. (2020). Analysis Of Modern Approaches To Ensuring The Effectiveness Of Management In Higher Education Institutions. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 2(12), 364-369.
17. Bakhromovich, S. I. (2021). Philosophical comparative studies of the epistemological and theological views of medieval eastern scholars. *Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation*. Turkey, 2021. №32 (3), (Scopus) – P. 30338-30355
18. Bakhromovich, S. I. (2022).Dialectical and synergetic features of the development of theological and epistemological views in medieval eastern islam. *European Journal of Humanities and Educational Advancements (EJHEA)*, - Las Palmas, Spain, Volume 3, Issue 2 February, 2022. – P. 79-83